

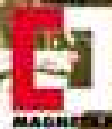

Miloslav Jenšík

SKONCUJEME S NIMI!

VARŠAVA BUDE ZNIČENA!

TRAGICKÝ PŘÍBĚH POVSTÁNÍ 1944

MAGEK

Miloslav Jenšík

Skoncuje me s nimi!

Varšava

bude zničena!

TRAGICKÝ PŘÍBĚH POVSTÁNÍ 1944

PRAŽSKÁ VYDAVATELSKÁ SPOLEČNOST
NAKLADATELSTVÍ EPOCHA

Dík Dr. Antonimu Krohovi za laskavé přečtení rukopisu
a připomínky k němu.

Ediční rada Edice Magnetka:

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc., (FFUK, Technická univerzita Liberec)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií)

doc. PhDr. Radek Fukala, Ph. D. (Univerzita Hradec Králové)

PhDr. Miloslav Martínek, CSc.

JUDr. František Čermák

Copyright © Miloslav Jenšík, 2011

Czech edition © Pražská vydavatelská společnost (vazba V2), Nakladatelství

Epocha (vazba V8), 2011

MK ČR E 17663

ISSN 1802-6915

ISBN 978-80-7250-548-7 (PRAŽSKÁ VYDAVATELSKÁ SPOLEČNOST)

ISBN 978-80-7425-063-7 (NAKLADATELSTVÍ EPOCHA)

Snad to byl plamen, který planul ve velkém krbu, snad bohatá jídla, vzácná francouzská a maďarská vína; cítil jsem, jak se mi zardívá čelo. Seděl jsem u stolu německého krále polské země, ve velkém sále Wawelu, v starobylém, vznešeném, bohatém, učeném královském městě, jemuž je jméno Krakov; uprostřed nicotného dvora toho prostoduchého, krutého, ješitného Franka, který má za to, že se do něho převtělil nějaký italský renesanční šlechtic. Melancholický stud mi zardíval čelo... Stejně jsem se rděl, když jsem projížděl autem pustými zasněženými pláněmi mezi Varšavou, Lodží a Radomí, Lvovem a Lublinem; samá smutná města a žalostné vesnice, obydlené bledými, hubenými lidmi, kteří měli ve tváři vepsán hlad, úzkost, porobu, zoufalství a v jasných očích ten podivně čistý pohled, jaký měl polský národ v neštěstí.

V tu chvíli se otevřely tiše dveře a na stříbrném podnosu vplula pečená husa... Byla to plnoučká, tučná polská husa, masitá prsíčka, tlusté boky, krk samý sval. Nevím, proč mě napadlo, že nebyla nejspíš po starém dobrém způsobu zaříznuta nožem, nýbrž zastřelena u zdi četou SS. Zdálo se mi, jako bych slyšel ostrý rozkaz „Feuer!“ a náhlý praskot hromadného výstřelu. Ta husa jistě padla s hlavou vztyčenou, dívajíc se zpříma do tváře krutým utiskovatelům Polska. „Feuer!“ vykřikl jsem silným hlasem, jako bych si náhle uvědomil, co znamená ten výkřik, ten chraptivý zvuk, ten ostrý rozkaz, jako bych čekal, že ve velkém sále Wawelu zazní náhlý praskot salvy. Všichni se dali do smíchu. Smáli se, zvracejíce hlavy nazad... „Feuer!“ vykřikl teď zase Frank a všichni se ještě víc smáli, hlavu skloněnou k pravému rameni, oči upřené na husu, levé napůl zavřené, jako by mířili doopravdy,

Curzio Malaparte
Kaput

Mein Führer, tato chvíle je složitá. Z historického hlediska je však akce Poláků požehnáním. Skončíme s nimi...Varšava bude zničena. Toto město, které je duchovním hlavním městem šestnáctimilionového až sedmáctimilionového národa a jež od první bitvy u Tannenbergu sedm set let blokovalo naši cestu na východ, přestane existovat a v tom smyslu samotní Poláci již nikdy nebudou představovat problém pro náš den a pro všechny, kteří přijdou po nás.

Heinrich Himmler
Hlášení Hitlerovi

Válečný kabinet si přeje, aby sovětská vláda věděla, že veřejné mínění v naší zemi je hluboce dojata událostmi ve Varšavě a strašným utrpením Poláků. Ať to bylo s počátkem povstání tak či onak, za přijaté rozhodnutí nemohou nést odpovědnost pouze lidé z Varšavy. Naši lidé nedokážou pochopit, proč dosud nebyla Polákům ve Varšavě vyslána žádná pomoc zvenčí. Veřejnost se nyní dovídá, že tato pomoc nemohla být vyslána v důsledku rozhodnutí vaší vlády, na jehož základě nebylo americkým letounům povoleno přistát na letištích, která se nyní nacházejí v ruských rukou. A jestliže Poláci ve Varšavě budou teď ještě přemoženi Němci... bude to pro zdejší veřejné mínění otřes, který může mít nedozírné následky. Sám válečný kabinet nemůže pochopit, proč vaše vláda odmítá brát v úvahu závazek pomoci Polákům ve Varšavě, jaký pocituje britská či americká vláda.

Winston S. Churchill
Telegram Stalinovi

Hodina „W“, obratník zúčtování

Bylo před pátou. Povídáme, a najednou přestřelka. Potom něco jako těžší zbraně. Slyšíme děla. A vůbec různé druhy zbraní. A pak křik: „Hurrááá...“

„Povstání,“ řekli jsme si hned, tak jako všichni ve Varšavě. Bylo to divné. Protože to slovo jsme nikdy předtím nepoužívali. Znali jsme ho jen z dějepisu, z knížek. Už nás nudilo. A teď najednou... je a dokonce s „hurrááá“. To „hurrááá“ a „ta ta ta ta“ znamenalo, že povstalci dobyli soud od Zahradní ulice. Pršelo. Dávali jsme pozor, aby nám nic neuteklo. Okna Irenina bytu vedla na druhý dvorek s červenou zídkou na konci, a za tou zídkou se táhl až k zahradní ulici ještě jeden dvorek, s pilou, kůlnou, hromadou prken, s vozíky. Díváme se a vtom někdo v německé vojenské blůze, s vojenskou čepicí a červenobílou páskou přeskakuje přes tu červenou zídku z tamtoho dvorku na náš. Skočil na bednu na smetí. Z ní na stoličku. Ze stoličky na zem.

„První povstalec,“ vykřikli jsme. „Víš co, Mironku, já bych se mu snad vzdala,“ řekla Irena nadšeně skrz záclonu.

Miron Białoszewski

Památník z varšavského povstání

Dvačtyřicet minut po poledni 20. července 1944 vybuchla v poradní místnosti Vlčího doupěte bomba, nastražená statečným plukovníkem Clausem Schenkem von Stauffenbergem. Adolf Hitler zázračně vyvázl bez většího zranění a krutě pak zúčtoval se strůjci atentátu a pokusu o převrat. Sny o tisícileté říši hákového kříže utrpěly další vážnou trhlinu; nemohlo být pochyb o tom, že už i německý generální štáb je nakažen virem poznání blížícího se hořkého konce.

A vichřice odvety za zločiny nacismu nabývala na síle i rychlosti. V červenci se na invazní frontě v Normandii objevil nejučtější

americký generál George Patton. V posledních dnech měsíce poprvé zasáhl do řízení bojů a během čtyř dnů nepřetržitých úderů dosáhl toho, oč jeho předchůdci marně usilovali už od vylovení na normandských plážích. Kobra – takový byl krycí název průlomové operace u Avranches – značně rozšířila předmostí a umožnila další postup do nitra Francie. Spojenci se probíjeli dál také Itálií; zprávy o hrdinství krajanů v bojích o opevněný vrch Monte Cassino, který pět měsíců blokoval postup k Římu a dál na sever, zdvihaly v okupovaném Polsku hlavy a vlévaly novou naději do srdcí. „Czerwone maki na Monte Cassino zamiast rosy piły polską krew,“ zpívá se v písni, která brzy poté v celé zemi získala obrovskou popularitu. Tolik a tak drahocenné rosy rudé máky na úbočích klášterní hory opravdu nikdy předtím nevypily. „Ta ziemia do Polski należy, choć Polska daleko jest stąd,“ říká jiné dvojverší té balady. Je třeba překládat? Až v daleké Itálii leží kus Polska, rozlehlé pole stovek prostých křížů se jmény mužů, kteří se v duchu dávné národní tradice s krajní sebeobětavostí bili na druhém konci Evropy (a předtím v Africe) za osvobození zmučené vlasti.

Nacistické panství nad Polskem bylo nesrovnatelně krutější než třeba u nás nebo ve Francii. Jeho konec se však v té době už valem přibližoval. Že přicházel ze sovětského východu, přijímala většina Poláků s krajní nedůvěrou nebo přinejmenším s velice smíšenými pocity. Jejich kořeny sahaly až do daleké minulosti, ale ještě mnohem chmurnější pocity živily i tragédie zcela nedávné.

Od rozdrčení elitní německé 6. armády u Stalingradu zasazuje Rudá armáda nepříteli ránu za ranou. Kursk a Kyjev, to jsou nejvýznamnější milníky jejího teď už nezadržitelného postupu na západ. Na prahu léta roku mají Georgij Žukov, Alexandr Vasilevskij, Konstantin Rokossovskij a další Stalinovi vojevůdci na sovětsko-německé frontě o sedmdesát procent vojáků, o osmdesát procent kanonů, houfnic a minometů a o šedesát procent tanků a samochodných děl více než nepřítel. K tomu již téměř pětinasobnou převahu bojových letadel! Jedna útočná vlna se utopí ve vlastní krvi, ale vzápětí nastupuje druhá, třetí, pátá ...

Kryptonymem sovětské letní ofenzívy proti německé skupině armád Mitte (Střed) je jméno generála Bagrationa, hrdiny Vlastenecké války proti Napoleonovi. Na úsvitu 23. června 1944 zaútočí čtyři sovětské fronty – v součtu zhruba 2 400 000 vojáků

s 26 400 děly a minomety, 5200 tanky a samochodkami a 5300 letadly! Navíc v protivníkově týlu operuje na 150 000 partyzánů; v noci na 20. června rozsáhlou a dobře koordinovanou záškodnic-kou akcí zničí železniční tratě, po kterých mohli Němci dopravovat na frontu záložní jednotky, posilové zbraně a munici. Drtivý nápor nemůže nic zastavit. Už 3. července je osvobozen Minsk. Jádro ně-meckých obranných sil se octne v kotli obklíčení; všechny pokusy probít se z něj ven jsou marné. Víc než padesát tisíc skleslých zajat-ců čeká potupný průvod moskevskými ulicemi. Obyvatelé města mu přihlížejí s obrovským a snadno pochopitelným zadostiučí-něním. Když přejdou poslední řady pokořených dobyvatelů, ulice po nich spláchnou kropicí vozy.

Už ve dnech, kdy rudoarmějci lámou poslední odpor obklíče-ných, je maršál Žukov, zástupce hlavního stanu u 1. a 2. běloruské-ho frontu, povolán do Moskvy. Při snídani v přepychové Stalinově dače v příměstském Kuncovu mu hostitel položí dvě otázky v jed-né: „Mohla by teď naše vojska začít osvobozovat Polsko a bez za-stavení dojít až k Visle – a na kterém úseku by bylo možné zasadit do boje 1. polskou armádu?“ Georgij Konstantinovič jako vždy (alespoň podle toho, jak svá vystoupení sám líčí ve *Vzpomínkách a úvahách*) obratem vysype jedinou správnou odpověď z rukávu: „Naše vojska nejen mohou dojít až k Visle, ale musí na ní vytvořit i výhodná předmostí, odkud by byly zajištěny další útočné opera-ce na berlínském strategickém směru. Pokud jde o 1. polskou ar-mádu, měla by být zasazena ve směru na Varšavu.“ Přesně podle učebnic válečné akademie – jako při štábní hře na mapách. Stalin téměř neznatelně kývne a znovu si zapálí vyhaslou lulku. Takové jednoznačné výroky chce od svých maršálů a generálů slyšet. Jak s návrhy později naloží, je už pouze jeho věc.

Žukov se ještě dozví, že se nazítrí ve Stalinově přítomnosti setká s představiteli v Moskvě vytvořeného a oddaně promoskevského Polského výboru národního osvobození. Tihle soudruzí větši-nou nic neříkajících jmen, která se drtivá většina Poláků teprve bude učit znát, se na pokyn svých chlebedárců chystají v nejbliž-ších dnech vydat manifest ke všemu lidu okupované země; sovět-ští propagandisté nepochybně již přistoupili ke konečné redakci textu ... Třetího dne se ještě skuteční porada vrchního velení, na níž je s konečnou platností schválen plán další útočné operace

1. běloruského frontu pod velením armádního generála Rokossovského: rozdrtit německé uskupení v prostoru Kovelu na Volyni a polského Lublinu, dobýt Brest, v závěru na široké frontě proniknout k Visle a vytvořit předmostí na jejím západním břehu.

ŽE BY STALINOVÍ NEŠLO O VARŠAVU?

Stačí letmý pohled na mapu: úder míří přímo na polské hlavní město! Proč však o něm ve výčtu hlavních cílů nepadlo ani slovo? Že by to byla pouhá náhoda, nedopatření? Vždyť jde o strategický cíl zcela mimořádného významu! Varšava není jen metropole Polska, země, která už na oltář příštího společného vítězství nad nacistickou říší položila bezpočet obětí. To by mohlo být sovětským politikům a vojevůdcům venkoncem jedno. Polsko se však na základě teheránských ujednání nejvyšších představitelů Velké trojky protinacistické koalice napříště chť nechtě zařadí mezi spojence nebo přinejmenším velmi loajální sousedy Sovětského svazu. Nadto je Varšava také klíčový a nezastupitelný dopravní uzel. Pokud by i po skončení této operace zůstala v rukou Němců, stala by se přirozeným úhelným kamenem jejich další obrany na Visle. Naopak, pokud ji touto ofenzívou ovládne Rudá armáda, vyrve nepříteli svorník předposlední přirozené obranné linie na cestě k Berlínu. Potom už v rovině, která umožní plně uplatnit den ode dne drtivější převahu živé síly i techniky, bude Rudé armádě stát v cestě jen Odra!

Lze uvěřit, že by Stalinovi, tomu oslavovanému geniálnímu duchovnímu otci drtivých úderů, unikla strategická cena Varšavy? Že by mu o ni nešlo? Ale kdež! Ovšemže mu o ni jde – a jak! A s ní o celou zemi, jako o ni šlo jeho carským předchůdcům. Kdysi byla Varšava Napoleonovi branou do Ruska, teď si tu rudoarmějská lavina dokořán otevře bránu do střední Evropy! Sovětský diktátor má s Polskem veliké plány. Dokonce se chystá posunout celý stát – s rozpačitým přitakáním západních spojenců – o pořádný kus na západ. Věčně vzpurné Poláky má totiž sovětský diktátor odjakživa nerad. Kdyby pro nic jiného, nezapomene jim rok 1920.

„I když tvůrcem sovětského aparátu teroru byl Polák Felix Dzeržinskij a v represivních orgánech (Čeka, GPU, NKVD) pracovalo na všech úrovních mnoho polských komunistů, patří Poláci mezi represemi nejvíc postižené národy,“ říká respektovaný historik Andrzej Paczkowski v eseji *Polsko – „nepřátelský národ“*

v mezinárodním sborníku *Černá kniha komunismu*. „Důvodů tohoto „privilegia“ – statutu „nepřátelského národa“ – je vícero. Působily zde nejen vlastní mechanismy ovlivňující chod aparátu sovětské represe, ale svou roli sehrálo i tradiční nepřátelství mezi oběma národy. To má své kořeny jak ve vzdálené minulosti, tak v podezřívavosti sovětských vůdců – hlavně Stalina – vůči Polsku a Polákům. V letech 1772 až 1795 bylo Polsko nuceno podrobit se třem dělením, jimiž carská říše pokaždé získala velký díl. Poláci, mající dost ruského útlaku, povstali v letech 1830 a 1863, ale povstání byla pokaždé tvrdě potlačena. Válka v roce 1914 a téměř současný rozpad tří říší – německé, ruské a rakousko-uherské –, které Polsko utlačovaly více než jedno století, jsou pro ně historickou příležitostí k obnovení národní nezávislosti.“

Který národ v cizím područí by netoužil po obnovení samostatnosti? U nás o tom přece také ledacos víme. Jenže není útlak jako útlak. Autorovi této knihy kdysi jeho polský přítel dr. Antoni Kroh z Nowego Sącza vyprávěl příhodu, kterou měl od svého dědečka. Když za první světové války čeští vojáci pod rakouskými prapory procházeli Haličí na frontu, v rozhovorech s Poláky často otevřeně říkali, že se při první příležitosti vzdají Rusům nebo k nim přeběhnou. Poláci nad tím jen kroutili hlavou. „K Moskalům? A proč, pro boha živého?“ – „ Jsou to přece naši bratři, Slované, jako my i vy!“ – „My jsme na prvním místě Poláci. Slované to jsou, ale naši nebo vaši bratři? To tedy rozhodně ne! Nám nikdy nic dobrého nepřinesli. Je to prostě velký národ, který považuje za samozřejmé, že už proto smí deptat ty menší. To mají pod kůží i ti z nich, kteří se sami třesou před kozáckou nahajkou. Naši krajané, navlečení do jejich uniforem, přebíhají k Rakušanům, a moc dobře vědí proč. Vždyť vy Rusy vůbec neznáte! Co o nich vlastně víte?“ Tenkrát se to nedorozumění nedalo nijak překlenout. Iluze o mocné slovanské záštitě u nás definitivně pominuly až s 21. srpnem 1968.

Je nepopíratelnou historickou pravdou, že ze tří záborů Polska se do roku 1914 nejvolněji dýchalo v rakouském. Zato v ruském bezpochyby nejhůře. O nějakých občanských právech nemohla být v carské říši řeč, ani když šlo o Rusy. O ujařmených národech darmo mluvit; bída, zaostalost, drsné porušování a primitivně vnucované pravoslaví, takový byl jejich úděl. Ještě víc to platilo u odedávna nenáviděných Poláků. Východní sousedé jim nikdy

nezapomněli, že na počátku sedmnáctého století dokonce načas drželi v rukou Moskvu.

K výsledkům první světové války patří obnovení polské – stejně jako české – státnosti. Polská nezávislost se však okamžitě stane trnem v oku bolševikům, kteří mezitím opanovali Rusko. Nejen proto, že zmenšila dědictví po carech, které jim ve všeobecném rozvratu padlo do klína. Existence Polska také, jak připomíná Paczkowski, „ihned naráží na snahu Moskvy vyvolat v Německu revoluci, pro niž je Varšava překážkou, kterou je nezbytně třeba odstranit.“ A tak ve jménu a halasně vyhlašovaném zájmu světové proletářské revoluce „v létě 1920 vysílá Lenin Rudou armádu na Varšavu. Smělý čin takřka uspěje, ale vzepětí polského národa jej nakonec zmaří a v roce 1921 jsou Sověti donuceni podepsat v Rize mír ve prospěch Polska. Stalin, který svou neukázněností výrazně přispěl k porážce Rudé armády, nikdy nezapomněl na tuto pohanu ... Od té doby je tedy více srozumitelná podezřívavost sovětských vedoucích činitelů – a zvláště Stalinova – vůči Polsku, Polákům i vůči všem, kdo se podíleli na znovuobnovení nezávislosti: šlechtě, armádě a církvi.“

Zatímco v té samé době naši legionáři bojovali daleko za Uralem proti bolševikům, naši železničáři odmítali dopravit do Polska tolik potřebné zbraně. Poláci i tak dokázali ubránit proti rudé záplavě Lvov a před Varšavou ji obrátit na bezhlavý ústup. „Zázrak nad Vislou“ se tomu tenkrát říkalo; ten pojem se poprvé objevil na stránkách varšavského deníku *Rzeczpospolita* a bleskem obletěl celý svět. Moudré hlavy se hned začaly přít, kdo že byl vlastně tvůrcem zázraku. Zasloužil se o něj nejvíc generál Maxime Weygand, za první světové války šéf francouzského generálního štábu a pravá ruka maršála Foché, v době polsko-sovětského střetnutí hlava francouzské vojenské mise ve Varšavě? Nebo Polák Józef Klemens Piłsudski? Někdejší socialistický novinář, který si svého času jako carův poddaný prodělal své na Sibiři, se za války stal rozhodným stoupencem spolupráce s Rakouskem-Uherskem. To on vytvořil 1. brigádu polského legionu, bojujícího už tehdy proti Rusům. Po roce 1918 se stal nejvyšším představitelem obnoveného státu i jeho armády a vrchním velitelem v bojích s Rudou armádou. Ve válce se Sověty se vyznamenávali se i další generálové – mezi nimi také ti, jejichž jména se ještě nejdnou objeví v této knize: